

福

ГДЕ ЈЕ ШТА

К

2

ДАНАС И ОВДЕ

Вида Огњеновић: *Пре доручка* / 4

Љубинка Перинац Станков: *Поглед мајке која воли само једно своје дете* / 7

Дејана Николић: *Пренос* / 9

Божидар Мандић: *Како приметити себе* / 11

Оливера Недељковић: *Крос* / 13

Невена Млинко: *Калеидоскоп раја* / 15

Дарко Шишковећ: *Шест песама* / 17

Перица Марков: *Између старог и новог гробља* / 19

Биљана Т. Петровић: *Месец иза облака* / 21

ДРУГДЕ

Ула Хан: *Соларни ветар* (с немачког превела Јелена Радовановић) / 24

Наталија Азарова: *У ишчекивању дијагнозе* (с руског превела Корнелија Ичин) / 28

Ева Харкаи Ваш: *Поетски мемоари* (с мађарског превела Сандра Буљановић Симоновић) / 41

IN HONOREM

- Милосав Тешић: *Пред „Праскозорјем на Јеловој гори“* / 42
 Гојко Божовић: *Разлози за поезију* / 45
 Милена В. Ђорђијевић: *Снови у времену распада: политичка типологија једне норвешке нежности* / 47

ОГЛЕДАЛО НЕПОЗНАТОГ

- Нина Живанчевић: *Пушење ће вас убити* / 50
 Соња Атанасијевић: *Осло у мају, кад мирише јоргован* / 55
 Коста Крстић: *Глумац нестаје с човеком* / 59

ОГЛЕДИ

- Бојана Антонић: *Како су Гордану Стошић растурили у име народа* / 61
 Веселин Марковић: *Хијерархија жанрова против П. Д. Џејмс* / 65
 Ласло Блашковић: *Заставе, грбови, маске* / 70

КАКО ЧИТАМО

- Ивана З. Танасијевић: *Празнина стварности и/или рођење фикције* / 73
 Маша Љ. Петровић: *Распремање живота* / 76
 Анђа Церовић: *Време библиоскопа* / 81

IN MEMORIAM

- Љубомир Симовић (2. децембар 1935, Ужице – 17. април 2025, Београд) / 85
 Градимир Стојковић (3. март 1947, Мраморак – 19. фебруар 2025, Београд) / 87
 Радивој Шајтинац (1. март 1949, Зрењанин – 24. март 2025, Зрењанин) / 88
 Томислав Маринковић (8. фебруар 1949, Липолист – 9. август 2025, Липолист) / 89

СКД ИНФОРМАТОР

- Награда Воја Чолановић: Образложење жирија (Јелена Ленголд, Срђан В. Тешин, Васа Павковић) / 91
 Слово Веселина Марковића / 91
 Награда Биљана Јовановић: Образложење жирија (Тијана Матијевић, Даница Вукићевић, Саша Ђирић) / 93
 Слово Надежде Пурић Јовановић / 94
 Слово Драгана Бошковића / 94
 Издања СКД-а у 2025 / 98

Маша Љ. Петровић

РАСПРЕМАЊЕ ЖИВОТА ИЛИ ЛИТЕРАРНО ПУТОВАЊЕ КРОЗ ИДЕНТИТЕТСКЕ „УДЈЕЛЕ“ СРБА У ХРВАТСКОЈ

(Сања Савић Милосављевић, *Мартин удио*, Бедем књиге, Београд, 2024)

Иако готово да не постоји доба у развоју људске мисли у којем проблематизација појма идентитета, те нарочите везе између појединца и неке посебне категорије људи, није била актуелна и фигурирајућа, чини се да је време постмодерне начинило значајан корак више и поставило у епицентар својих промишљања сву вишеслојност и поливалентност овог појма. Тако су идентитетска трагања, покушаји повезивања појединца са различитим заједницама и тежина одговора на питање шта је оно што чини да *ја* не буде идентично ни са једном другом особом постали део свакодневице савременог субјекта и непресушна тема бројних уметничких остварења. У њима аутори настоје да успоставе континуитет бића са прошлошћу и пројектују предодређену будућност, а све са циљем да се осветли сложеност, јединственост, незаменљивост и недељивост идентитета сваког појединца. Део ове актуелне стваралачке тенденције јесте и роман

Мартин удио (2024) Сање Савић Милосављевић, будући да на специфичан и уметнички вешто обликован начин проговара о, да се послужимо вивидном синтагмом Гера Дејзингса, дестиловању јединственог идентитета Срба из Хрватске из стања вишеструких и често расплнутих идентитета. Интригантног и језички маркираног наслова, који тек понешто наговештава о хронотопу, протагонистима и тематско-мотивском склопу, овај идентитетски роман, који преиспитује породичне истине, вредности, однос према прошлости, уметности и начине на које сазнајемо свет око себе, привукао је пажњу поставши овогодишњи добитник литерарне награде „Београдски победник”. Како ова књижевна награда, од свог утемељења, не само да вредносно процењује романескна остварења, већ и одабиром лауреата указује на српске ауторе из Хрватске и на значај тематизовања српско-хрватских сукоба средином и крајем

двадесетог столећа¹, роман Сање Савић Милосављевић прикључио се том континуитету апострофирања књижевних гласова који осветљавају историјске и друштвене напетости, доприносећи комплекснијем разумевању српско-хрватских односа кроз призму савремене прозе.

Следећи исконску тежњу књижевности да одговори на питања ко смо и чему стремимо, као и аутентичну поетичку намеру да исприча причу о јунацима чији је идентитет обликовао немилостиви ток историје, ауторка је сачинила упечатљиву трипартитну романескну структуру, у којој се преплићу исповедни наративни гласови трију јунака-приповедача, возача аутобуса Душана, стрип уметнице Иване и шнајдерке Марте. Определујући се за овакву наративну стратегију, коју унутар романа објашњава и својим стваралачким начелом прокламује јунакиња Ивана, Сања Савић Милосављевић је омогућила својим читаоцима

¹ Под наведеним имамо у виду да је први добитник Награде био Драго Кекановић, аутор пореклом из Славонске Пожеге, који живи и ствара у Хрватској, као и да је прошлогодишњи лауреат, Владан Матијевић, наградом овећан за роман *Пакрац*, роман чија се наративна нит плете око слика са пакрачког ратишта 1991. године.

да живо прате како се три паралелне приче повезују у једну целину и како се из три различита угла сагледавају трауматичне „слике јасне и гласне, к’о од стијене одваљене, ментални џумбуси и унутрашњи гејзири, златна острва незнања“ и распремање сопственог „животног удјела“. Посебна драж овог приповедног поступка огледа се у томе што читаоци током понирања у наративне меандре дуго остају запитани на који начин су приче пред њима семантички повезане и сасвим постепено, готово пред сам крај романа, склапају значењски и идејни мозаик. У том процесу разумевања и спајања трију прича својеврсни путоказ јесу библијски стихови из *Јеванђеља по Луки*, инкорпорирани као мото романа. Мада на први поглед описују један уобичајен сусрет Исуса Христа са сестрама Мартом и Маријом, они носе дубоки теолошки и филозофски позив на преиспитивање приоритета у животу и успостављање равнотеже између спољашњих обавеза које друштво намеће човеку и унутрашње духовне усмерености и потребе за спознајом себе. У њима је фокус на Марти, представници активне, практичне стране живота, која је симбол појединца запретеног у свакодневне животне проблеме и недаће, појединца који је услед сурове динамике живљења заборавио оно што је суштински важно и који се, вођен Госпо-

довом опоменом, усмерава на пут откривања вечног и духовног. Тако се уз помоћ овог уводног цитата читаоцима открива да су судбина и пут библијске јунакиње саобразни путу који пролазе Душан, Ивана и Марта, те да их свезује потреба за проналажењем смисла сопственог постојања и одговора на питање ко су они у својој бити.

Насупрот датој, стилски узвишеној, библијској параболу, роман се отвара сировијим језичким изразом, насићеним псовкама и карактеристичним жаргонизмима, помоћу којег, у једноставним и дијалекатски маркираним репликама, возач Душан приповеда своју животну причу. Премда таква језичка карактеризација јунака не сугерише да је он окренут свом унутрашњем бићу, читалац брзо схвата да се испод грубе површине скрива појединац који промишља, осећа и покушава да се избори са трауматичним искуствима прошлости. Он покреће знаковиту запитаност над могућношћу човека да приповеда о сопственом доживљају рата и личним догађајима који се везују за једно такво потресно доба. У хуморном тону, праћеном горчином онога што се смехом и духовитошћу прикрива, Душан гомила реторичка питања о томе ко је подесан слушацац његове ратне исповести, да ли је то психолог или пак Фејсбук аудиторјум, како се почиње приповедање о рату и на који начин и у које

доба је могуће непознатом човеку говорити о људима које он не познаје, а тако да он разуме приповедача и да испричано наратору донесе олакшање... Дакле, Душан је јунак који унутар трипартидне структуре *Мартиног удјела* ауторки служи да пренесе поруку о суочавању субјекта са собом, са својим идентитетским одређењем у односу на ратно време, обележено егзистенцијалном граничношћу, о неминовности парадокса сведочења о ратном искуству. Он као приповедач лебди у амбивалентности аутентичне личне исповести и медијског спектакла савременог интернет комуникацијског пејзажа, при чему се његово приповедање о потресним призорима које је видео као војни возач и курир, о сеобама и гашењима српских огњишта у Хрватској, о непрегледној колони избеглица на тракторима и другим пољопривредним возилима које се крећу ка Србији, о разводу и лошем односу са кћеркама, разације између потребе за емпатијом и катарзом и страха да ће исповест остати заробљена у неухватљивој граници између језика и искуства, приповедача и слушаоца, истине и субјективног доживљаја.

Противтежу Душановој исповести у роману успоставља експресивна, изражајно језгровита, а значењски дубоко натољена наративна перспектива јунакиње Иване, стрип уметнице и студенткиње мастер студија примењене умет-

ности, чији је хоби тражење јефтених станова у Београду. Сходно професији и израженој уметничкој природи личности, њена прича је у знаку богатих унутрашњих рефлексија, мноштва асоцијација и промишљања сопственог стваралачког израза. Она разматра о томе да ли, поред речи и слика, извор сазнања могу бити и мириси, како они помажу субјекту да спозна и разуме свет око себе и како се уметност може примењивати за опстанак. Такође, она је запитана над уметниковом слободом да обрађује теме које су му интимно важне, у покушају да помири сопствена стремљења и захтеве ширег система тј. уредничке политике и рецепцијског хоризонта очекивања. Мада читалац првобитно стиче утисак да је Ивана јунакиња чија је функционалност унутар романескне целине у строгој вези искључиво са трагањем уметника за аутентичним идентитетским изразом и оригиналним стваралачким поступком, присутни су суптилни наговештаји и алузије да ће се њена уметничка идентитетска трагања до краја романа трансформисати у дубоко личну потрагу за одговорима на питање ко је она и која је сврха њеног постојања. Тако ће се истраживачки поход ка разрешењу креативне блокаде, настале у тренутку када је пожелела да стрип о слободи посвети „нашим, српским избјеглицима“, и када је наишла на одбијање својих уредника,

јер је „рат у Хрватској бајата тема и људима је свега преко главе“, претворити у повратак породичној историји, у сакупљање идентитетских делића, склапање слагалице о себи и своме животу, превазилажење трансгенерацијских траума. Читалац ће с обзиром на то сведочити њеној потреби да открије *ко ли је то засјео у њен центар*, да расплете замршене породичне односе са оцем и мајком и укорени се у свим сликама, ликовима и изразима који су у вези са Ликом, а за које није сигурна како су се у њој затекли. Стога се може рећи да тиме што ауторка осликава Иванину путању од Београда ка источној Босни и Лици, она мајсторски гради лик који од потраге за аутентичним уметничким изразом прелази у дубљи унутрашњи лавиринт идентитета. У овом процесу, границе између стваралачког и егзистенцијалног топоса све више нестају, чиме се Иванина лична судбина уздиже на ниво колективне историје и опште људске потребе за постојаношћу. Њена трагања за идентитетом постају симболички осветљена као вечна конфронтација између прошлости и садашњости, а провокативни колективни портрет српског искуства у Хрватској доказују умешност Сање Савић Милосављевић да истовремено осветли глобалне и личне аспекте историје и идентитета.

Ипак, крајње емотивни и катарзични *удио* овог рома-

на припао је аутобиографској исповести јунакиње Марте, исповести која понире у нутрину националног и интимног идентитета описујући лук страдања Срба у Хрватској од логора у Јасеновцу до Олује. С обзиром на то да је наративна стратегија романа таква да Мартина прича треба да буде привилегована у односу на прве две, које су у служби њене мотивације и семантичке потпоре, не чуди што баш у њој, демонстрирајући како једна жена из Славонске Пожеге тријумфује над вихором живота и изазовима постојања, преживевши одређене трагичне догађаје и *распремивши оно што јој дани нанесу*, Сања Савић Милосављевић подстиче дискусију о српском идентитету и његовом систематском уништавању на просторима данашње Републике Хрватске током нешто више од шест деценија двадесетог века. У том контексту посебно је упечатљив и значењски вишеслојан дијалог између Марте и њеног супруга Рајка у освит пада Републике Српске Крајине, јер одражава згуснуту егзистенцијалну, идентитетску и историјску рефлексију о положају Срба, о међусобној непознаници и суштинској отуђености Срба који се надају спасењу и оних Срба који би требало да пруже руку спаса. Посредством ритмички наглашених и изузетно експресивних исказа, они артикулишу дубоку дезоријентисаност и са-

мопорицање, тражећи кривца за етничко чишћење Срба из Хрватске и препознајући своју судбинску кривицу у томе што њихова деца нису чула српску песму, обукла народну ношњу и отишла у цркву на литургију. Осим ове приповедне епизоде, за Мартину исповест везују се и нешто другачије, ређе актуелизоване, а високо потресне слике рата и смрти детета у избегличкој коло-

ни, на основу којих се просећа колико је савремена српска књижевност дозрела и спремна за приповедање о последњим војним сукобима као о емотивним ударима, који остављају ушивке у бићу, језику, сећању и тексту, те који животну и приповедну тканину кидају на комаде захтевне за поновно ушивање у јединствену целину. Захваљујући овој болној рефлексiji, али

КАКО ЧИТАМО
не мање и Иванином и Душановом казивању, ауторка је уткала у нутрину свога романа емоције, идентитетска промишљања и трауматична искуства са којима се може идентификовати оновремени читалац, а која се суштински обрађају и окрећу бићу које долази и које ће пружити смисао свему што је прошло и изречено.

Репрезентативно удружење у култури

Француска 7, 11000 Београд, тел/факс: +381/011-2628-892

e-mail: srpskoknjizevno@gmail.com web: www.skd.rs

САЧУВАЈТЕ КЊИЖЕВНИ ВРТ – ПОДРЖИТЕ ПРОЈЕКТЕ СРПСКОГ КЊИЖЕВНОГ ДРУШТВА

У времену када књижевност све теже налази своје место у јавном простору, а културни садржаји полако нестају из свакодневног живота, желимо да очувамо простор где књиге, идеје и разговори још увек имају значај.

Српско књижевно друштво већ три деценије окупља најзначајније савремене српске писце, критичаре и теоретичаре књижевности.

Наше трибине, часописи, награде и књижевне колоније повезали су генерације аутора и читалаца. Међутим, да би ти програми опстали и наставили да се развијају, потребна нам је подршка заједнице – оних којима је стало до књижевности.

Кроз кампању „Књижевни врт“, желимо да обезбедимо

средства за:

- издавање Књижевног магазина
- организацију трибина, дебата и књижевних вечери
- доделу награда „Биљана Јовановић“ и „Воја Чолановић“
- издавање књига и подршку новим ауторима
- међународне књижевне колоније и размену.

Ваша донација, без обзира на износ, доприноси да савремена српска књижевност има где да расте, да се чује и да буде присутна у друштву.

Link: <https://www.donacije.rs/projekat/podrzi-srpsko-knjizevno-drustvo/>

Износ одређујете сами.

Подржавајући „Књижевни врт“, помажете да се настави традиција меценатства и да књижевност поново заузме место које заслужује – у срцу културног живота Србије.

Издавање ове публикације подржало је
Министарство културе Републике Србије

Репрезентативно удружење у култури
Француска 7, 11000 Београд, тел/факс:
+381/011-2628-892

www.skd.rs

Матични број: 17335553

ПИБ: 100064568

Текући рачун: 200-2722050102033-49

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ

Претплата је облик поверења који значи и ауторима и читаоцима

Претплата гарантује да ћемо се дружити ефикасније и квалитетније

Претплата је подршка која је непроцењива

Претплатите се на КЊИЖЕВНИ
МАГАЗИН

Цена годишње претплате: 2.400,00 рсд.
Уплате су могуће за правна лица на наведени рачун СКД-а.

Књижевни магазин

број 246–247, 2025.

Цена броја: 500 дин

Цена двоброја: 750 дин

Оснивач и издавач

Српско књижевно друштво

Редакција

Француска 7, Београд
тел/факс: +381-11-262-88-92;
e-mail: knjizmag@gmail.com

За издавача

Ненад Милошевић

Главни уредник

Ласло Блашковић

Редакција

Милена В. Ђорђејевић
Ивана Танасијевић
Ласло Блашковић

Ауторка фотографских пунктума овог броја је Марина Блашковић.

Штампа

Пресинг издаваштво, Младеновац

ISSN 1451-0421 = Књижевни магазин

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

82(05)

КЊИЖЕВНИ МАГАЗИН / главни уредник Ласло Блашковић. - Год. 1, бр. 1 (2001)
- Београд : Српско књижевно друштво, 2001- (Младеновац : Пресинг издаваштво).
- 30 cm

Доступно и на: <http://www.skd.rs/magazin/>. - Двомесечно.

ISSN 1451-0421 = Књижевни магазин

COBISS.SR-ID 175582471